

I aften står et vindue åbent. Det er nemt at forestille sig sådan en skøn maj aften som denne: at sidde ved et åbent vindue og stille indsnuse duften af de blomstrende frugttræer, høre lyden af fuglesang og se gardinet blafre i aftenbrisen.

Det vindue, der står åbent i aften, er et særlig vindue. Det åbner mod fortiden; mod en aften, en dag, et døgn, som har en særlig betydning i vores historie og vores bevidsthed. Det åbner mod erindringen om befrielsens rus, men bag den også om de fem besættelsesår: om ufrihed, men også modstand, desillusion, men også kamp, et sammenbrudt verdensbillede, men også fællesskab og sammenhold. Frygt, men også håb.

Friheden, som vi fejrer i aften, forstår vi på baggrund af de fem år.

Derfor mindes vi i aften ikke kun den berusende 4. maj, hvor jubelråbene steg mod himlen om kap med lærkens sang. Vi har et vindue åbent til en fortid, der gjorde noget ved os som mennesker og som folk.

I 1944 sad en mand – måske også ved et vindue, i så fald har det været medmørklægningsgardinerne forsvarligt trukket ned – og reflekterede over netop dette: hvad krigen, besættelsen af landet, havde gjort ved danskerne som mennesker og som folk. Den mand var Knud Sønderby, og tankerne han nedfældede blev udsendt sammen med en række andre tekster i det illegale skrift *Der brænder en ild* i efteråret 1944. Essayet hedder ”Eventyret og Virkeligheden”(*) og det begynder sådan her:

”Sommetider forsøger jeg at huske tilbage til Tiden før Krigen. Jeg gør det, fordi jeg har opdaget, at det er mærkeligere og vanskeligere, end man tror. Man kan huske Ting eller Begivenheder, men den sjælelige Sammenhæng, der skulle gøre Erindringsbillederne selvfølgelig, mangler. Det er, som der et Sted er sket Brud på Mindernes Kæde (...) Man synes ikke, det er En selv, man husker. De gamle Erindringer forekommer uvirkelige, bliver til Billeder i et Eventyr fra længst svundne Tider (...) Der var engang ...”

Der var engang... afstanden, som nogle i dag kan synes, der er til fortiden, defineres ikke ved de 71 år, der ligger mellem i aften og befrielsen i 1945. Nej den blev til som et skel, der sattes i danskernes bevidsthed, i vores verdensforståelse ved besættelsen den 9. april 1940. Med de tyske soldaters ankomst havde fjenden fået et ansigt, og nu marcherede de ”tungt og klirrende gennem gaderne, saa maalbevidste og kæmpemæssige, at de daarligt nok opfattede, at de paa deres Vej marcherede hen over et Verdensbillede”.

Sønderby beskriver besættelsen som en brat opvågning fra et H.C. Andersensk eventyr, den trygge idyl, som danskerne generationer igennem havde levet i:

”Men pludselig en Dag, en 9. April blev vi sat udenfor Idyllen, smidt ud af vort Kongerige, Porten blev slaaet i Laas bag os, og (...) Man sad tilbage med Stumperne af et knust Verdensbillede i Haanden – saa nydeligt og kunstfærdigt havde det været – og kiggede ud i den frysende og barske Virkelighed (...) Under Chokvirkningen saa man Folk gaa rundt og betragte de nys ankomne Repræsentanter for Herrefolket. Man kunde se en Arbejder løfte Hatten til Hilsen og elskværdig Forespørgsel, naar en grønklædt Yngling fotograferede Raadhuset eller købte Postkort. ”Wann sind Sie gekommen?” Man var jo Vært, havde lært Tysk i Skolen og vilde gerne erfare, om Ens Kundskaber fungerede. Børn og Voksne flokkedes om pansrede Vogne og Motorcykler.”

”De fire-fem år siden dengang har været de vigtigste i Landets Historie”, skriver Sønderby. ”Vi fik en helt ny Befolkning Vi er alle blevet andre Mennesker. Skridt for Skridt, Trin for Trin arbejdede vi os væk fra Idyllens og Naivitetens Leveform. Hver Dansker fik de sjælelige Vinduer, der havde vendt ud mod Verden, blæst ud. Han saa pludselig denne Verden klarere”.

Sådan beskriver Sønderby uskyldstabet. Den knuste sjælelige sammenhæng. Hvordan det opleves, når tilværelsen ikke længere er et idyllisk eventyr, men bliver en kamp. Når illusionerne nedbrydes - og sjælen med dem: ”De aabne Vinduer til Verden skabte en brat Erkendelse af egen Provinsialitet, og Erkendelse er jo godt, men *Vinduerne burde være aabnet af En selv i Tide*”.

Det *er* en brat opvågning, når vi pludselig finder ud af, hvad de andres motiver er, hvis de andres motiver er at bruge os i deres formål, så ødelægges der noget for os. Umiddelbart – og heldigvis for det – er vi jo tilbøjelige til at tilskrive det andet menneske positive intentioner og hensigter - men når vi sidder i koncentrationslejren, bliver slået ihjel på slagmarken eller i overfald, eller når andre mennesker snyder os eller bedrager os, så går der en anden side op for os. Vi finder noget i mennesket, skyggesiderne i den menneskelige natur, som vi ikke ønsker at se. Det en form for syndefald, og vi falder igen og igen (**).

Derfor har vi også på en aften som denne brug for at høre Paulus ord om Guds Søn, Jesus Kristus, der rejser os fra dette syndefald. Om, at vi kan blive nye mennesker på en *anden* måde end gennem den grufulde opvågning fra eventyret til virkeligheden. Vi har brug for at høre om Ham, der binder os til Gud, med en kærlighed, som *intet*, hverken død eller liv eller engle eller magter eller noget nuværende eller noget kommende eller kræfter eller noget i det høje eller i det dybe eller nogen anden skabning kan ødelægge. Kristus døde for alle, for at de, der lever, ikke længere skal leve for sig selv, og ikke skal dø for sig selv, men for Ham. I Ham nærer vi troen på, at Gud sejrer for os over døden og alle vore skyggesider, ikke ved magtanvendelse, men ved afmagts-anvendelse. I Ham skænkes vi håbet om, at når livet koster livet så kan noget nyt blive til.

Mod vores ny forestillingskreds, mod vores knuste verdensbilleder, alt det grumme vi opdager om os selv og hinanden, der forestiller Gud sig uendeligt nye muligheder. Ud af vores livs murbrokker og ruiner, lader han nye landskaber opstå.

Om at genopbygge på ruinerne, at rejse sig fra faldet, skriver Knud Sønderby:

”Den 9. April begyndte Danmark en Sanering paa Ruinerne af alt det, der var slaaet itu. (...) Strejkedagene i Sommeren 44! Jeg saa en københavnsk purk springe frem paa Fortovet i en Sidegade, da den fremmede Patrulje langsomt og mordlystent passerede. Han fægtede haanligt med Armene og vrælede:

- Æv! I kan jo ikke ramme!

Saa sprang han i Dækning bag Husmuren, da Kuglerne peb efter ham.

Æv! I sigter godt, men rammer skidt! Han stod endnu engang paa Fortovet og vrælede efter dem, inden han kilede sig ned ad en anden Sidegade.

Det var en af de drenge, der maabende og imponeret havde flokkedes om de fremmede og deres Vaaben den 9. April.

Og en af de Mænd, der sveddryppende væltede Brosten og Fliser og Vogne sammen til Barrikader, gennemisnet af forbitret Vilje til Kamp, har været ham, der i fjoget Forvirring løftede paa Hatten og spurgte: Wann sind Sie gekommen?”

Stillet overfor det andet menneske er vi - til hver en tid - splittet mellem at betragte ham som ideal og som skræmmebillede. Sønderby har ret, når han skriver, at krigen lærte os noget om menneskets livsbetingelser både overfor verden og overfor sin egen samvittighed.

Vi er i vor tid ikke mindre udfordret på at gennemskue fjende- og skræmmebilleder. På at holde vores vindue til verden åbent.

Og vi har nu, ikke mindre end dengang brug for, at der i dén åbning er udsyn til et sted, hvor vi opdager noget andet om os selv og vores medmenneske, noget, der ligger mellem eventyret og virkeligheden. Et helt tredje sted. Et sted, hvor vi hverken

dømmer eller fordømmer. Hvor vi ikke bruger hinanden til eget formål. Derfor må vi igen og igen bede om, at vi må blive i den kærlighed, som Gud binder os til sig med, for det er *den* kærlighed, der binder os til hinanden i ansvar og tro.

Så når vi på denne side af krigen og med den genvundne frihed synger Grundtvigs kærlighed til fædrelandet, må det være med Knud Sønderbys slutord som baggrundtæppe herfor:

”Dansk var det, man var til den 9. April, og det giver en flad Smag i Munden at tænke på det. Nu kan vi føle os som noget mere, som en Del af et Sammenhold ud over Grænserne. Man maa gerne se ind ad vore vidtaabne Vinduer.”

Kærlighed til fædrelandet er ikke kærlighed til et tabt eventyrligt kongerige.

Vi blev med besættelsen – og med befrielsen- en helt ny Befolkning Vi blev andre Mennesker. Det kostede, men vi vandt friheden. Den frihed skal vi holde på, men ikke bare holde for os selv.

Hvordan krigen gjorde *os* til andre mennesker, må vi huske, når vi møder de flygtninge, der kommer til Danmark - det er ikke folk med en intakt bevidsthed, det er mennesker med knuste verdensbilleder, mennesker, der er andre end de var, en ny befolkning, mennesker, der skal blive til på ny, i sammenhæng med os og vor virkelighed. Ikke i et H.C. Andersensk eventyrland men i den virkelighed de og vi er skabt til og tabt til.

Frihed er en gave, som vi må kæmpe for, men som vi først for alvor modtager, når vi forstår, at vi er bundne - til Gud og til livet med hinanden.

Kærlighed til fædrelandet er kærligheden til de fællesskaber, vi indgår i, fællesskaber, som nu i 2016 forbindes på kryds og tværs af landegrænser og på digitale platforme. Og som derfor også er ekstra udsatte, prøvede. Vi er udfordrede af, at grænserne flyttes mellem dit og mit. Og samtidig må vi insistere på, at det vindue skal kunne stå åbent – Og i dag, ligesom dengang, Knud Sønderby sad for nedrullede gardiner og

skrev, gælder, at det bedste er, om vi selv åbner det i tide, så vi ikke får sjælens ruder knuste.

Ja i aften står sandelig et vindue åbent. Det er et særligt vindue, for det åbner mod fortiden – men det åbner også mod fremtiden: Mod dem vi blev og dem vi skal være. Vi lader vinduet stå åbent, vi trækker *ikke* gardinerne for, vi ruller *ikke* ned.

Tværtimod tænder vi lysene i vindueskarmen. I håb om, at vi det vindue, vi holder åbent i aften, får adgang til at ane den tredje mulighed, til at lære noget om os selv og andre, til at komme nærmere, hvad vi er og ville kunne blive.

Amen!

(*) Knud Sønderby: ”Eventyret og Virkeligheden”, I: Der brænder en Ild. Udsendt illegalt i efteråret 1944, genudgivet af Folk og Frihed, på Gyldendal i 1945

(**) med skyldig tak til Ole Fogh Kirkeby for denne refleksion.